
RUBIRALTA, Fermí (2019). *L'evolució independentista del catalanisme. Claus històriques*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

El denominat *procés* ha generat munió de llibres i assaigs, com destaca el prologuista de l'obra, Josep Maria Solé i Sabaté. Un bon aplec, creixent, que ha comptat amb les aportacions dels diferents protagonistes principals, però també de periodistes, politòlegs, sociòlegs, economistes i juristes; els historiadors, però, no hi han participat. Pel relleu de l'orientació que podien oferir al debat, amb aportacions prou destacades, la seva presència ha estat poc vistent. Caldria escatir si aquesta circumstància ha estat provocada per un determinat tarannà predominant o bé per manca d'instruments d'anàlisi fiables o bé de procediments adequats per entendre una circumstància ni de bon tros conclusa. L'aportació de Rubiralta vol començar a esmenar aquesta circumstància.

La historiografia, doncs, podria aportar llums a un debat que tot just es va albirar i que ara, més gestionat per opinadors i militants d'una banda o una altra, comença a canviar de sentit, gràcies a aportacions com la present. Prenguem-ne un aspecte central per entendre el motiu del llibre que ressenyem: cap a l'any 2014, hom va

plantejar, entre militants i activistes, una perspectiva segons la qual l'independentisme era la superació del catalanisme polític, superació no evolutiva, sinó substitutiva i diferenciada, de trencament: l'independentisme era una cosa diferenciada del catalanisme polític. Era la perspectiva vista de les forces polítiques emergents o tradicionals. S'associava el terme «catalanisme polític» als partits que, des de la Lliga Regionalista el 1901 fins a les forces que constituïren el govern de la Generalitat des de 2003 maldaven per trobar un *encaix* d'un autogovern potent català en una Espanya democràtica i des de la integració de l'Estat espanyol a la CEE el 1985, amb una clara vocació europeista. Rubiralta documenta aquest lligam amb dades: evolució, no escapçament.

Certament, l'aportació de la historiografia podria ser destacada a donar materials d'estudi i coneixement al *procés*, influent en els debats, si hagués pogut difondre una síntesi solvent que aplegués, com a mínim, una història de l'autogovern nacional (o intents d'assolir-lo) situada en els seus marcs polítics, lingüístics, culturals i socioeconòmics canviants, però, especialment la percepció i l'acció que, des de Madrid o en el conjunt de l'Estat, se'n tenia. Rubiralta, doncs, es proposa mirar de resoldre aquesta situació tot oferint materials solvents

per entendre on som des del debat historiogràfic.

Entre Euskadi i Catalunya ha confegint amb constància un panorama cada cop més complet de la història de l'independentisme fins a esdevenir, segurament avui, el seu principal especialista. Circumstància especialment d'agrair, atesa la tendència cap a un cert monocultiu temàtic, que no correspon, certament, al triat per Rubiralta. Resulta sorprenent que l'origen del moviment que ha estat protagonista dels darrers anys de la nostra història com a país, assenyaladament des de la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de 28 de juny de 2010, sembla un moviment sense passat. I cal destacar que el conjunt dels protagonistes diversos del moviment independentista han albirat un futur, però no han revisat el passat ni de la nació que volien definir ni del moviment que els va donar objectius, simbologia i hauria de donar referents. Així, doncs, Rubiralta ha combinat estudis de síntesi del moviment (fa poc fins i tot en castellà), amb estudis de les seves principals organitzacions com el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (des de 1969) o el Partit Nacionalista Català (des de 1932) o dels seus principals dirigents corresponents als seus principals corrents: l'oblidada influència dels centres catalans de l'emigració

i de l'exili d'Amèrica en la configuració de l'independentisme, des de l'estudi de Joaquim Juanola; la que ha dedicat a un dels líders fonamentals per entendre l'evolució del Front Nacional de Catalunya i un gir en la història d'Estat Català durant la Guerra Civil, Joan Cornudella i Barberà; la del principal dirigent (i únic) de Nosaltres Sols! Daniel Cardona, que era la del separatisme que defugia adjectius; la del dirigent més *ferm* dels joves d'ERC aplegats sota Estat Català, Miquel Badia, sense oblidar el lligam entre el *separatisme* amb el que sovint fou la seva *casa mare*, la Unió Catalanista, de la mà de Vicenç B. Ballester, en aquest cas amb la col·laboració de Joan Muray.

En conjunt, les peces van sent col·locades, les principals ja hi són. El que hauria estat un objectiu col·lectiu des dels instruments i el bagatge d'una disciplina científica, amb el suport acadèmic adient, es converteix en el projecte primigeni d'un abnegat historiador. Malgrat tot, encara queden unes peces importants, les més polèmiques.

La present obra, apreciablement més sintètica que les altres, i breu, també parteix de l'ambició d'encarar una visió àmplia, en conjunt, d'organitzacions i de temps, fins a 2017. Una obra com la que ressenyem corre un risc. Certament, als historiadors

se'ns demana sovint portar uns lectors dels antecedents fins a l'actualitat: tasca complexa, en la qual podem caure sovint en una perspectiva no prou distanciada i que, teòricament, hauríem d'oferir a la persona que cerca informació veraç, per a tothom.

L'obra es divideix en quatre capítols simètrics, amb un breu aparell crític, i albira, puntualment, la realitat dels moviments d'afirmació nacionals gallec i basc. Els dos primers destaquen la poca incidència efectiva de l'aleshores separatisme/independentisme en la vida política catalana i la persecució tenaç durant el franquisme d'un moviment que, també, es convertia en persecució efectiva de tota forma d'afirmació catalana nacional. Malgrat això, es produí la capacitat d'adaptació de totes les forces independentistes a la fi del franquisme (FNC, PSAN i PSAN-Provisional, principalment) vers l'estratègia d'unitat democràtica, que donarà naixement a estructures que pretenen ser més àmplies posteriorment, en consolidar-se l'Espanya constitucional, el Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional, Nacionalistes d'Esquerra, Catalunya Lliure i el Moviment de Defensa de la Terra.

La gosadia (i l'interès) per voler donar un sentit de continuïtat provoca l'entrada en un terreny, l'evolució i la situació de l'independentisme fins a

l'1-O, que esdevé sovint avui de confrontació interna, en el qual hi ha enfocaments estratègics divergents: per tant, haurien de ser figures d'un altre paner. I ens planteja l'interrogant de fins on arriba la comesa de l'historiador, una comesa cronològica, ben cert.

Un terreny difícil de sortir-ne, del qual tots plegats, malgrat l'esforç important de trobar un canemàs teòric per entendre on som, podem donar-ne una visió parcial, immediata. És des d'aquest punt de vista que els qui hem seguit i participat en el procés, no conclòs, cap a l'autodeterminació nacional podem esdevenir part, en la visió, en l'opinió, en la discrepància. Caldria evitar-ho tant com es pugui, malgrat la dificultat. Enmig, també és cert, de la més notable confusió. Circumstància poc adient per a l'anàlisi i la conclusió, a partir de la qual cal generar unes conclusions útils per a l'opinió.

Quines parts assumim, quines obviem de l'anàlisi del moviment? Una possibilitat és la de mirar de servir, al màxim possible (tasca molt complexa, no sempre reeixida) el màxim nombre, allò que ens apropa al nombre més gran, a allò que denominem «interès nacional», prou neutre, prou general, ampli i divers. Per això sorprèn que entre els factors que l'autor enumera com a generadors de l'esclat sobiranista hi hagi el canvi

social, el canvi polític i una crisi institucional. Certament, la voluntat de situar l'esclat sobiranista en processos globals li atorga un interès afegit. El sobiranisme català s'incorpora així als moviments que arreu del món treballen per restaurar els valors de la democràcia (i ampliar-los sense cap límit), la demanda (tan arrelada a la història de Catalunya) d'una ciutadania que demana uns poders públics que respectin la gent, que van tenir en el moviment llibertari l'expressió concloent i la lluita per abolir la llei de Jurisdiccions (1906) un exemple, principalment catalanista, de reclamació per a la defensa de drets i de llibertats; noves formes d'activisme social i polític amb l'eclosió de noves xarxes de comunicació social que han ajudat a crear noves formes d'activisme; però també la confluència del sobiranisme en allò que en direm «l'independentisme de butxaca», que ha generat la protesta per la manca d'infraestructures i el dèficit fiscal, en un conjunt econòmic global, especialment sagnant en els països del sud d'Europa que ha estat, arran de la crisi econòmica de 2008, especialment, la crisi de l'Estat del benestar i la retallada de prestacions i drets socials, especialment dura allà on calia fer polítiques, dictaminades des d'instàncies externes, per *millorar* les finances públiques.

Cal valorar, doncs, l'enfocament de contraposar els dos moviments, catalanisme i independentisme, i veure'n les continuïtats. Procés complex quan el que cal és percebre l'evolució d'un moviment que no deixa de ser part d'un altre i quan deixa de ser una part extrema a passar-ne al tronc central. Procés complex també com entendre la relació entre catalanisme polític i el cafarnaüm de sigles que han definit els crítics que volien dur el catalanisme més enllà i que eren, alhora, part i contrapart, crítics i renovadors. Procés complex, a més, quan la confluència d'estructures no és simplement partidista, sinó que emergeixen també estructures noves i més flexibles, de base més unitària i plural, més enllà de les jeràrquiques derivades del poder dels partits polítics, que, curiosament (vull destacar) recorden les estructures inicials del catalanisme, en trànsit cap a l'acció política, especialment la Unió Catalanista (fundada el 1891), i totes les estructures, eixides sovint del catalanisme radical, que qüestionaven les formes tradicionals de participació política, ja fos l'esmentada UC com Palestra, Estat Català, el CADCI, el Consell Nacional Català o un període del FNC. Procés complex, finalment, quan «l'absència» de tensions dins seu, tot sovint ha estat més una imatge generada que una realitat. Nova complexitat quan apareixen referències a la

realitat basca i gallega i quan el marc de referència de bona part de l'independentisme des dels seixanta, els Països Catalans, són un referent que té en les noves formacions emergents que el representen un segell distintiu i gairebé impulsor.

Un moviment que supera, així, de molt les estretes estructures de les organitzacions polítiques, fins i tot de les organitzacions civils. Què és, doncs, aleshores moviment? Com definir-lo? Aquí els interessos de la historiografia i la política no són coincidents (gairebé diríem que ho haurien de ser ben poc). Sí la historiografia ha d'establir un model amb variables, la política parteix de la necessitat de definir-lo poc, com menys millor.

Assenyalats els tres eixos anteriors (canvi polític, social i crisi institucional), ¿on caldria situar la manca evident factualment de reconeixement de la realitat nacional de Catalunya, especialment constatable en l'àmbit lingüístic, quan en la percepció que en té Rubiralta aquest aspecte no compta amb un relleu destacat? Trobaríem pocs moviments independentistes, al capdavant moviments d'alliberament nacional, que no fessin d'aquest objectiu eix principal o eix important, no negligible. Vaig als fets: *El Periódico*, a l'inici del procés, feia una aproximació sociològica a les motivacions per les quals un nom-

bre significatiu de ciutadans catalans consideraven adient la constitució del Principat de Catalunya en Estat independent: aproximadament, el 25% creien que els factors de no-reconeixement nacional eren els prioritaris, la resta s'adequava, si fa no fa, a l'aproximació del llibre. Tenint en compte que els factors de decisió, en aquest cas, no són excloents, malgrat l'interès que vulgui tenir un titular de diari.

Certament, una de les claus de l'anomenat Règim del 78, que l'independentisme en el seu conjunt qüestiona, rau també en diferents formes de submissió nacional (entre les quals la significació lingüística té un relleu important, bàsic, com es percep cada dia). El darrer informe de Plataforma per la Llengua Informecat 2020 així ens ho palesa amb dades diferents i concretes. L'Estat espanyol democràtic legisla sempre en favor d'una sola llengua. En canvi, la llengua catalana esdevé la llengua europea amb més mancances de reconeixement legal, si bé té un nombre de parlants semblant al suec i molt per damunt del búlgar, l'eslovac, l'estonià, el danès, el finès i el lituà. Una llengua europea que no té reconeguda, en molts àmbits, els drets que tenen les altres en la mateixa Unió. Com molt bé recorda Rubiralta, un dels elements propulsors del modern moviment independentista pateix una mancança democràtica evident.

El compromís del PSAN amb l'escola i la universitat catalanes i per a l'impuls del Congrés de Cultura Catalana van ser eines identificadores de l'independentisme en l'inici de la transició democràtica, i aquesta ha estat fins ara la seva continuïtat i el tret diferencial en el panorama general progressista. Els joves independentistes d'esquerra del moment van fer aportacions innovadores, en àmbits molt diversos, per configurar aquella llengua i aquella cultura catalana que sortia, després de quaranta anys, d'un intent (a voltes reeixit) per part de l'Estat de convertir-la en quelcom prescindible i, a la llarga, abocar-la a la desaparició a llarg o a curt termini.

Certament, l'any 2020, en què commemorem el centenari del naixement de Josep Benet, fora bo també de manifestar les continuïtats de «l'intent de genocidi cultural» (obra cabdal seva) i les «continuïtats» del Règim del 78, malauradament encara tan presents, especialment en aquest camp.

Esperem que Fermí Rubiralta continuï el seu remarcable esforç per anar complementant l'estudi d'aquest àmbit del catalanisme, cada cop més ampli i per això cada cop més complex; i que l'inici de la seva proposta agosarada de donar claus històriques a la circumstància on és el nostre país vagi acompanyada d'altres propostes tan fonamentades com la present. Se-

gurament també ens caldria una altra visió complementària, la relació del catalanisme majoritari, sovint governamental, amb la sobirania nacional (trajectes, aspiracions, projectes, marrades...), sabent, que, malgrat tot, rere la formalitat de la normalitat s'amaga, somorta, una tossuda història de continuïtat nacional, al capdavant el motiu que ho lliga tot plegat. I, especialment, la part de la visió que ben poc tenim en compte: l'acció de les forces polítiques espanyoles, de tota mena, durant més d'un segle; però això serien figures d'un altre paner... o no?

Lluís DURAN
Centre d'Història
Contemporània de Catalunya
lluig.duran@gencat.cat

FERRÉ TRILL, Xavier (2019). *Ètica de l'acció: escola comarcal Puigcerver (1968-1983)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 210 p.

L'ESCOLA COMARCAL PUIGCERVER DE REUS

Vet aquí un estudi que fa pensar.¹

1. Xavier FERRÉ TRILL (2019), *Ètica de l'acció: escola comarcal Puigcerver (1968-1983)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.